

ОПОСЕРЕДКОВАНИЙ ПІДРЯДНИЙ ЗВ'ЯЗОК У СТРУКТУРІ НЕЕЛЕМЕНТАРНИХ ПРОСТИХ РЕЧЕНЬ

Юлія Вольська

Житомирський державний університет ім. І. Франка

У структурі неелементарного простого речення існує такий тип синтаксичного зв'язку, який визначає відношення між тотожними, але нерівноправними членами речення. Здебільшого такі компоненти розглядають як відокремлені уточнювальні, пояснювальні, що не становлять категоріально окремого різновиду членів речення.

Однак не всі лінгвісти визнають членореченнєвий статус цих одиниць. І. Слинько, Н. Гуйванюк, М. Кобилянська вважають, що уточнювальні одиниці не є членами речення, оскільки вони не входять до складу моделі, а тільки поширюють її на рівні комунікативного вживання, тому доречніше вести мову не про уточнювальні, а пояснювально-уточнювальні звороти як відокремлені конструкції, які пов'язані з різними членами речення особливим пояснювальним чи уточнювальним зв'язком. При цьому вони відрізняються від відокремлених напівпредикативних компонентів і семантично, і структурно.

Як бачимо, увага дослідників зосереджена на особливостях зв'язку між двома компонентами – уточнюваним та уточнювальним, що не розкриває механізму поєднання уточнювальних компонентів із граматичною основою речення.

І. Вихованець, К. Городенська, А. Загнітко обґрунтовують наявність особливого типу підрядного подвійного зв'язку. І. Вихованець вирізняє опосередкований підрядний зв'язок як такий, що характеризується синтаксичною нерівноправністю поєднаних ним членів речення, один з яких (залежний) підпорядкований опорному, з одного боку, і через посередництво опорного співвідноситься з третім членом або предикативним ядром, щодо

якого координуються семантико-синтаксичні функції опорного й залежного компонентів, поєднаних опосередкованим підрядним зв'язком, з другого боку.

Опосередкований підрядний зв'язок у структурі неелементарного простого речення мовознавці вважають периферійним синтаксичним зв'язком, що виникає внаслідок згортання лексичних компонентів, тотожних для двох об'єднаних в ускладнене простих речень, напр.: *Ми стояли тут* + *Ми стояли біля воріт* → *Ми стояли тут, біля воріт*. При цьому утворюється член речення з конкретизувальним значенням, який підпорядковується своєму опорному компоненту і через його посередництво співвідноситься з іншим членом або предикативним ядром, напр.: *І як Ви можете тут жити, серед безлюдних цих пустель* (О. Олесь); *А там, по сніговій габі, тонкий пташиний слід* (В. Стус); *В городі ще стояв локальний, свій, туман* (Л.Костенко).

За семантикою визначають два різновиди опосередкованих конструкцій: конструкції тотожності (за повного збігу семантичного змісту опорного і залежного компонентів) і конструкції загального/ часткового (за часткового збігу семантичного змісту компонентів), пор.: *Тут, біля пологого берега, пройшло моє дитинство* (М. Хвильовий) і *Ми тоді зустрілися в театрі, на гальорці в третьому ряду* (В. Симоненко).

Лінгвісти кваліфікують конструкції з уточнювальним значенням і за морфологічним вираженням стрижневого компонента, розрізняючи субстантивні, ад'єктивні, адвербіальні, вербумфінітні, інфінітивні компоненти (І. Слинко, Н. Гуйванюк, М. Кобилянська).

Таким чином, другорядні члени речення, поєднані опосередкованим підрядним зв'язком, становлять специфічний периферійний різновид у сукупності другорядних членів речення. Йдеться про члени речення, співвіднесеність яких з ядерними компонентами відбувається через посередництво інших другорядних членів. Опосередковані компоненти лише кількісно модифікують позиційну структуру неелементарного простого речення, оскільки не входять до складу обов'язкових поширювачів речення.